

Mátyás Botond Hunor¹

Hadtörténelmi tanulságok egy új csapatnem megszervezéséről – Rohamtüzérség, avagy önjáró tüzérség

Military Historical Experiences of Organising a New Type of Military Branch – Assault Artillery or Self-propelled Artillery

Absztrakt

A II. világháború során megszületett rohamtüzér csapatnem jelentős változást hozott a tüzérség történetében. Az önjáró és páncélozott tüzérségi löveg új harceljárások kidolgozását, új szervezeti struktúrát és csapatszellemet követelt meg, így az 1. rohamtüzér osztály felállítása során levonható hadtörténelmi tapasztalatok hasznosak lehetnek a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program keretében felállítandó új, önjáró tüzér-osztály megszervezésekor.

Kulcsszavak: rohamtüzérség, önjáró tüzérség, haderőfejlesztés, tapasztalatok

Abstract

The establishment of the assault artillery team during World War II brought a significant change in the history of artillery. The self-propelled and armoured howitzer required the development of new combat procedures, a new organisational structure and team spirit, so the military history experience of setting up the 1st Assault Artillery Battalion could be useful in organising a new self-propelled artillery battalion as a part of the Defence and Armed Forces Development Program.

Keywords: assault artillery, self-propelled artillery, military development, experiences

¹ Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, doktori hallgató – University of Public Service Doctoral School of Military Science, PhD student, e-mail: matyas.botond@gmail.com

1. Bevezetés

A II. világháború előestéjén kezdődött el a magyar hadtörténet egyik dinamikus haderőfejlesztési programja, a győri program. A trianoni békediktátum által gúzsba kötött magyar haderőt ezzel, az 1938-ban meghirdetett kezdeményezéssel kívánta a kormányzat felkészíteni a küszöbön álló, új európai háborúra. Az I. világháborút lezáró béke ugyanis nemcsak létszámában korlátozta a magyar haderőt,² de az I. világháború során megjelenő, és a háború végére már nyilvánvalóan döntő jelentőségű fegyvernemeket, a légierőt³ és a páncélos-gépesített erőket sem engedélyezte hadrendben tartani, és erősen korlátozta a tüzérségi eszközök számát és űrméretét. Az Európában az 1930-as években lezajlott politikai változások és a háború előszeleként érezhető események hatására a magyar kormányzat eltökélte, hogy a honvédséget alkalmassá teszi az első számú külpolitikai cél, a revízió megvalósítására. Az elcsatolt területek visszaszerzésének azonban komoly ára volt, amelynek megfizetését a szövetséges Harmadik Birodalom el is várta. Az ország német szövetségben belesodródott a II. világháborúba, és immár a Szovjetunióval szembenálló hadviselő féllé vált. A keleti nagyhatalommal a magyar haderő természetesen nem tudta hatékonyan felvenni a harcot. A Magyar Királyi Honvédség kötelékében éppen a modern háborút eldöntő – légierő haderőnem alá tartozó, valamint a páncélos és tüzér – fegyvernemek voltak hiányosak, amelyeket a győri program során – későn – kezdtek el fejleszteni.

A II. világháború harci eseményei megmutatták, hogy a haditechnikai lemaradást nem tudják ellensúlyozni a katonai erények, a katona az alkalmas fegyver nélkül nem képes feladatát teljesíteni. Elengedhetetlen tehát a hadsereg állandó fejlesztése, a korszerű haditechnika hadrendbe állítása. A II. világháború során jelent meg a rohamtüzérség mint korszerű és ütőképes csapatnem. A keleti hadszíntéren szerzett tapasztalatok vezették a katonai döntéshozókat, hogy német mintára a Magyar Királyi Honvédség szervezetén belül megszervezzék ezt az új tüzér csapatnemet.⁴

A gyors csapatok megjelenése a harctéren nagymértékben változtatta meg a harcászati körülményeket, így szükség volt egy új tüzérségi harceljárás kidolgozására. A rohamtüzérség szerepe a gyalogság harcának közvetlen és mozgó tűztámogatása, a kísérőtüzérség feladatkörének betöltése volt. A rohamtüzérség feladatainak meghatározása szerint a rohamlöveg fedett tüzelőállásból vezet meglepetésszerű tüzet az ellenségre, akárcsak a tábori tüzérség, azonban ezt követően motorizáltságának köszönhetően állást változtat, és új célpontot küzd le.⁵ A rohamtüzérség mobilitása révén volt hivatott kiküszöbölni a tábori tüzérség alkalmazásának hiányosságait, hiszen roham végrehajtásakor nem csak a saját erők veszélyeztetése miatt nem tudott a tábori tüzérség hathatós tűztámogatást nyújtani, hanem a helyzet folyamatos változása, az összeköttetés hiányossága és a tűzvezetéshez szükséges idő elégtelensége miatt

² A Magyar Királyi Honvédség létszáma a békediktátum szerint nem haladhatta meg a 35 000 főt. A tisztok aránya nem haladhatta meg az 5, az altiszteké a 6,66 százalékot, és eltörölték a sorkötelezettséget, valamint a tartalékos tiszti rendszert.

³ Az I. világháború idején a légjáró csapatok még fegyvernemi besorolás alá estek.

⁴ Mátyás Botond Hunor: A magyar királyi 1. rohamtüzér osztály személyi állományának kiválasztása és kiképzése. In Kovács Petra – Pollák Orsolya Luca (szerk.): *A hadtudomány és a 21. század*. Budapest, 2020. 208–221.

⁵ Csanády György: *A magyar rohamtüzérség története 1943. januártól 1945. február végéig*. (Kézirat). 1/1. l. HL Rohamtüzér gyűjtemény.

sem. A gyalogsági támadás megindulásakor ugyanis az ellenséges tüzérségi tűz következtében gyakran szakadt meg a rádióösszeköttetés, így a gyalogság éppen a roham kiváltásakor veszítette el a kapcsolatot a tűzhengert tüzelő tüzérséggel. Ezen probléma miatt jött létre az igény olyan támogató, kísérőtüzérségi eszközökre, amelyek közvetlen irányzással képesek támogatni az előretörő csapatokat. A rohamlövegek feladata volt felszámolni azon – gyalogságot veszélyeztető – erődítéseket, páncélozott célpontokat és nehézfegyvereket, amelyek az előkészítő tüzérségi tűzben nem pusztultak el, majd a rohamozó gyalogságot kísérve biztosítani a támadás sikerét.⁶

Jelen mű célja bemutatni azokat a szempontokat, melyek ennek az új csapatnemnek a megszervezése során hozzájárultak a későbbi sikeres harctéri alkalmazáshoz.

2. A magyar királyi 1. rohamtűzér osztály

A honvédelmi vezetés több tüzértiszt személyi anyagát is megvizsgálta, és alapos mérlegelést követően bízta meg egy rohamtűzérosztály felállításával vitéz Barankay József századost. Barankay százados 1942-ben önként jelentkezett harctéri szolgálatra, ahol az 5. honvéd gépkocsizó tüzérosztály segédtisztjeként vezetett támadást egy szovjet beton fedezék ellen. Miután ütege megrongálta az erődített állást, elsőként rontott be oda, és a kialakult közelharc során géppisztolylövéstől megsebesült. Barankay ezen tettével azonban nemcsak az egyik legfontosabb – rohamtűzérrel szemben támasztott – követelménynek, a kiemelkedő harci szellemnek felelt meg, hanem karizmatikus vezető, és kiváló tüzértiszt is volt. Harctéri szolgálatát megelőzően ugyanis a Ludovika Akadémia tűzér oktatója volt, és az első akadémikus üteg parancsnoka.⁷

Mivel a rohamtűzérsg új csapatnemként jelent meg a Magyar Királyi Honvédség hadrendjében, így kézenfekvő, hogy felállításához tapasztalatokat kellett szerezni a német szövetségesektől. Ennek érdekében a honvédelmi vezetés 1943. január 12-én Barankay József századost, valamint Gömbös Gyula korábbi miniszterelnök fiát, vitéz

⁶ M. kir. pécsi IV. honvéd hadtest tüzérségi parancsnokának segédlete a rohamtűzérsg megalakításához. 12491. szám/eln.l.-1943. 1. l. HL Rohamtűzér gyűjtemény; vö. Billnitzer Ernő: *Feljegyzések a rohamtűzérsgéről. VII. A rohamtűzérsg szükségyszerűségének indoklása.* (Kézirat). 1-2. l. HL Rohamtűzér gyűjtemény; Kerekes András: *The role and creation of the Royal Hungarian assault artillery, and the Zrínyi II assault howitzer.* *Hadmérnök*, 10. (2015), 2. 76; *Rohamtűzérsg története 1942-45.* 2-3. l. HL Rohamtűzér gyűjtemény.

⁷ 1909. október 2-án született Újvidéken, barankai Demjanovits József néven. Budapesten érettségizett 1928-ban, majd a 2. honvéd tüzérosztálynál végzett karpaszományos tanfolyamot. A Ludovika Akadémián végzett táborig tüzérként, 1932-ben avatták hadnaggyá, majd a nyíregyházi 2. lovas tüzérosztály ütegparancsnoka lett. 1937-től a Ludovika Akadémia osztálytiszte és tűzér oktatója. 1942-ben az 5. honvéd gépkocsizó tüzérosztály segédtisztjeként került ki műveleti területre, a doni hídfőcsatákban már osztályának parancsnoka. Bátorságáért kiérdemelte a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét hadiszalagon a kardokkal. Sebesülése miatt hazaszállították, majd felépülését követően – a harctéren bizonyított bátorsága és a kockázatos helyzetekben mutatott teljesítménye okán – rábízta a rohamtűzérsg megszervezését. Az 1. magyar királyi rohamtűzér osztály parancsnokaként 1944. július 13-án Ottynia térségében tüzérségi figyelőjében bombatalálat következtében hősi halált halt. A halálát megelőző napokban tanúsított bátor és hősiességét magartatása miatt ötödikként kapta meg a Magyar Tiszti Arany Vitézségi Érmel. I. Illéfalvi Péter – Kovács Vilmos – Maruzs Roland: „*Vitézségért*”. *A Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel kitüntetettek a második világháborúban.* Budapest, HK Hermanos, 2011. 53–59, Rada Tibor (szerk.): *A Magyar Királyi Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945) II. kötet.* Budapest, Calgary-Budapest, 2001. 563–564; Barankay József vesztéségi karterja lásd: <http://hadisir.hu/hadisir-nyilvantarto>

jákjai Gömbös Ernő főhadnagyt⁸ küldte a németországi Jüterbog rohamtűzér kiképző táborba rohamtűzér tanfolyam elvégzésére. Ugyancsak a jüterbogi kiképző táborban vettek részt német tűzér tiszti tanfolyamon 40 fős honvéd táborig tüzértiszti csoportok a 2. magyar hadsereg tűzér alakulataitól – több váltásban –, a szövetséges német haderővel való sikeres harctéri együttműködés, valamint a harcászati és hadműveleti eljárásmodok egységesítése érdekében. Így találkozott össze volt ludovikás tanárával dunaszentgyörgyi Wáczeck Fedor főhadnaggy⁹ és Becsey Gábor hadnaggy,¹⁰ akik érdeklődést mutattak a rohamtűzér iránt. A rohamtűzér tanfolyam 1943. február 24-i befejezését, és hazatérésüket követően Barankay százados kérte, hogy Gömbös főhadnaggy, Wáczeck főhadnaggy, Guthy Béla főhadnaggy¹¹ és Becsey hadnaggy kerüljenek át a rohamtűzér állományába. Ennek, a frissen összeállt kiképző keretnek a további személyi állomány kiválogatását és a speciális harcmodorra való kiképzését határozta meg első feladatként. Gömbös főhadnaggy lett a harcokosi vezető kiképző, Wáczeck főhadnaggy a lövészszerkesztés és harcászati kiképző, Guthy főhadnaggy a híradó kiképző, valamint Becsey hadnaggy a gépkocsiszó kiképző.¹²

⁸ 1916. április 5-én született Bécsben, Gömbös Gyula legidősebb fiaként. 1931–35 között Kőszegen tanult a Hunyadi Mátyás Magyar Királyi Reáliskolai Nevelőintézetben, 1936-ban felvették a Ludovika Akadémiára, ahol táborig tüzérként végzett, és 1939. január 15-én avatták hadnaggyá. Avatását követően a 2. táborig tüzérosztály és az 1. gépkocsiszó tüzérosztály kötelékében szolgált. A szovjetek elleni hadműveletek során kiemelte a kormányzói dicső elismerést hadiszalagon kardokkal és a német II. osztályú vaskeresztet. 1943 szeptemberétől a Haditechnikai Intézetben és a Műegyetemen folytatott tanulmányokat, így kivált a rohamtűzérésből. 1944 októberében Szálasi Ferenc segéd tisztje lett, és a háború végéig ezt a beosztást töltötte be. A fegyverletételt követően amerikai hadifogságba került, az ő birtokában voltak a Szent Koronát tartalmazó láda kulcsai. Az Egyesült Államok kiadta őt a magyar hatóságoknak, így hazaszállítást követően hadbírósság alá állították, és 10 év börtönrre ítélték. 1946. szeptember 19-én megszökött a szegedi börtönből, és Németországba emigrált. 1992. május 10-én hunyt el Klagenfurtban lásd Kurucz Ádám: Vitézként a hungarista úton: Dr. vitéz jákfai Gömbös Ernő. *Katonaiújság*, (2014), 5. 14–19. Rada (szerk.) (2001) i. m. 1097; HL V. fondfőcsoport, V/6 Magyar Királyi Ludovika Akadémia Iratok, 261–267. doboz (személyi lapok) Gömbös Ernő személyi lapja.

⁹ 1919. február 26-án született Budapesten. A Ludovika Akadémián 1939-ben avatták hadnaggyá táborig tüzérként. 1942 májusa és decembere között ütegparancsnokként harcolt a doni harcokban, majd Németországba vezényelték tüzér tanfolyamra. 1943-tól jelentkezett a megalakuló rohamtűzéréshez, és az 1. rohamtűzér osztály 3. ütegparancsnoka lett. 1944. április 28-án fejlődéstől súlyosan megsebesült, ezért repülőn szállították Budapestre. Felépülését követően, 1944 szeptemberétől az 1. rohamtűzér osztály pótkeretének parancsnoka, majd október 28-án átvette az 1. rohamtűzér osztály parancsnoki beosztását. 1944. november 20-án az arcvonal szemrevételezése közben aknátalálta érte motor-kerékpárját, amelynek következtében elvesztette jobb lábát. Kórházzal Németországba szállították, 1945. április 11-én brit fogságba esett. A háború után nevét Csanády Györgyre változtatta. 1947 januárjában hazatért, és felvételizett a Közgazdasági Egyetemre, de innen 1950-ben eltanácsolták tiszti múltja miatt. Üzemmnőként helyezkedett el, megszervezte a Rohamtűzér Bajtársi Körét, majd 1994-ben Németországban hunyt el. Lásd Billnitzer Ernő: *Két világháború emlékei*. Budapest, Akadémiai, 2017. 191.; HL V. fondfőcsoport i. m. Wáczeck Fedor személyi lapja.

¹⁰ 1930. augusztus 25-én született Békéscsabán Dr. Becsey Oszkár fiaként. A Ludovika Akadémián 1942. december 6-án avatták táborig tüzér hadnaggyá. 1943-ban az 1. rohamtűzér osztály gépkocsitiszte, majd a harctérre való elvonuláskor a törzsüteg parancsnoka lett. 1944. május 20-án Peczenyiczin térségében tüdőcsúcslövést szenvedett, átadták a 25. egészségügyi oszlopnak, és repülőgépen Stryjbe szállították. Későbbi sorsa nem ismert HL V. fondfőcsoport i. m. Becsey Gábor személyi lapja.

¹¹ 1916. szeptember 29-én született Ungváron. A Ludovika Akadémián 1939-ben avatták hadnaggyá, amelyet követően a 24. táborig tüzérosztályhoz került. Az 1. rohamtűzér osztály távbeszélőtiszte, majd 1944. április 1-től a törzsüteg ütegparancsnoka. 1944. július 26-án megsebesült, és kórházba szállították. 1944. november 8-tól osztályparancsnok-helyettes, majd Wáczeck főhadnaggy sebesülése után, november 20-tól osztályparancsnok két nappal később bekövetkezett sebesüléséig. 1945. április 12-én amerikai hadifogságba esett Sonnebergben. 1946. január 18-án tért haza, és az 1. kerületparancsnokság segédhivatalában kapott beosztást, majd 1949 és 1952 között a Honvédelmi Minisztérium Tűzér Szemléltetés harcászati kiképzési előadója. Ezt követően Cegléden ezredtörzsfőnök-helyettes, Szabadszállás ezred tüzérparancsnok, majd törzsfőnök. 1955-ben nyugállományba helyezték. HL V. fondfőcsoport i. m. Guthy Béla személyi lapja; HL Rohamtűzér gyűjtemény, Guthy Béla életrajza.

¹² Csanády i. m. 1/1–1/3.; A. P. Schweiz: Die Ungarische Sturmartillerie. Der Sturmartillerist 37. (1987. április) 1967–1968.

Eszerint alakult meg Barankay József százados parancsnoksága alatt 1943. március elején a rohamtűzér kiképző keret. Állomáshelyül a hajmáskéri tűzér laktanyát jelölték ki számukra. Barankay százados és Gömbös főhadnagy elfoglalták a kijelölt körleteket, és elkezdtek a szükséges anyagok és járművek beszerzését. Eközben Wácsek főhadnagy és Becsey hadnagy a budapesti Weiss Manfréd Gyárba utazott, és négy héten át tanulmányozták a 40/43M Zrínyi II rohamlöveg gyártását, valamint megtanultak harcokcsit vezetni egy gyakorló Turánon a tétényi harcokcsi-gyakorló pályán.¹³ Guthy Béla főhadnagy Budaörsön vett részt egy hat hetes tűzér híradó tanfolyamon.¹⁴ Amikor mindenki végzett a szükséges ismeretek megszerzésével, bevonultak Hajmáskérre. A rohamtűzér kiképző keret állománya 1943. március végén a fent említett 5 tiszttel, valamint rajtuk kívül 10 tisztjelölt, 2 altiszt és 12 fő legénység volt. A járműparkot 2 darab Turán harcokcsi, 2 darab személygépkocsi, 3 OD-Rex oktatókocsi és egy Botond terepjáró rajkocsi alkotta.

Barankay ekkor feladatul szabta az állománynak, hogy tegyenek javaslatot a tisztí állomány összeállítására, majd készítsenek elő egy rohamtűzér tisztí tanfolyamot, kezdjék el a szükséges szabályzatok, kiképzési tervek és segédletek kidolgozását, az 1. rohamtűzér osztály állománytáblájának megtervezését, a szükséges anyagok összeírását és mielőbbi igénylését, valamint egy, a hatékony munkát elősegítő ütemterv elkészítését.¹⁵

Komoly támogatást nyert az alakulóban lévő rohamtűzér keret 1943 júliusában, amikor kinevezték Billnitzer Ernő ezredest¹⁶ a magyar királyi honvéd rohamtűzér kiképző tábor parancsnokává.

Az 1943. április közepére felállt törzsállomány kemény munkájának eredményeképpen 1943. július 18-a és augusztus 31-e között lezajlott az első rohamtűzér tisztí tanfolyam.¹⁷ A tanfolyamon a tűzér alakulatoktól önként jelentkezett, harminc évnél nem idősebb, nőtlen tiszték vehettek részt. A rohamtűzérség állományába 113 tiszt

¹³ A harcokcsivezető gyakorlatokon részt vett két tisztjelölt is, Egerszeghy Károly zászlós és Patay Gyula hadapród őrmester lásd Csanády i. m. 1/3.

¹⁴ Guthy Béla életrajza lásd HL Rohamtűzér gyűjtemény.

¹⁵ Csanády i. m. 1/3.

¹⁶ 1889. június 17-én született Fiumében Billnitzer Lajos torpedógyári üzemvezető fiaként. Pozsonyban érettségizett 1908-ban, majd a Műegyetemre töltött egy év után bevonult sorkatonai szolgálatra. 1911-ben tartalékos tűzér zászlós lett, és visszatért az egyetemre. Egy év után ismét katonai szolgálatot vállalt, immár önként. 1914. november 1-jén tartalékos hadnaggyá léptették elő a miskolci cs. és kir. 17. tüzérezrednél, majd kérte hivatásos állományba vételét. Különböző tűzér alakulatoknál harcolta végig az I. világháborút, 1918-ban századosként tért haza. Hazatértét követően jelentkezett a Nógrád megyei nemzetőrség megszervezésére, hogy helyreállítsa a rendet. Bár a kommunista eszméktől távol állt, belépett a Vörös Hadseregbe, hogy harcolhasson az országba betörő csehszlovák és román csapatok ellen. A 10. tüzérezred osztályparancsnokaként harcolt folyamatosan visszavonulva a románok ellen, majd felsőbb utasításra Szolnoknál le kellett tennie a fegyvert, és hadifogságba esett. Az 1919 végén, az aradi fogságból való szabadulását követően beállt a Nemzeti Hadseregbe, és a miskolci tüzérezrednél, majd a 7. vegyesdandárnál szolgált. 1930-tól a várpalotai gyalogsági iskolában oktatott, 1935-től a budapesti 1. tüzérezredhez került. 1939-től az aszóni 1. honvéd tüzérezred parancsnoka, 1940-től ezredeként. 1942-től a II. hadtest tüzérezred parancsnoka. 1943. május 1-jével felmentették beosztásából, majd 1943. júliusától a hajmáskéri Rohamtűzér Kiképző Tábor parancsnoka lett, 1944. július 1-től vezérőrnagy. 1944. október 17-én parancsot kapott, hogy a harcban nem álló rohamtűzér csapatokkal vonuljon Budapest védelmére. Parancsot kapott, hogy hagyja el repülőn a körülzárt fővárost, de csapatait nem hagyta el. 1945. február 1-jétől altábornagy. A kitérés során az általa vezetett csoporttal Perbálg jutott, itt szovjet hadifogságba esett. Három év hadifogságot követően népbírói tárgyalás keretében nyolc év szabadságvesztésre ítélték, rendfokozatától, vagyonától és nyugdíjától megfosztották. 1956 márciusában szabadult, ezt követően 1976-ban bekövetkezett haláláig segédmunkákból tartotta el magát. Lásd Billnitzer (2017) i. m. 7–48.

¹⁷ VKF 5374.eln.1.vkf-1943. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény.

és tisztjelölt jelentkezett önként, közülük a résztvevőket főleg Barankay százados válogatta ki, aki – mivel négy évig nevelőtiszt és az 1. akadémikus ütegnél a Tüzérmérő szolgálat tantárgy oktatója volt a Ludovika Akadémián, valamint az alantostizti tanfolyamon – ismerte az utolsó évfolyamokon végzeteket. Ez szám szerint azt jelenti, hogy a tanfolyamon résztvevő, és később rohamtüzér tisztté vált 10 fő hivatásos közül 8 főt tanított Barankay 1937 és 1941 között, Török Pál századost pedig akadémikus korukból ismerte. Egyedül egy főhöz, Henkey-Hönig József századoshoz nem fűzte személyes ismeretség, valamint a négy tisztjelölthöz.¹⁸ A szervezés alaposágára példa, hogy minden beérkező tisztet gépkocsi várt a hajmáskéri vasútállomáson, ahol névre szóló borítékban kapták meg a szükséges tudnivalókat, mint az elhelyezési körlet szobabeosztását, a tanfolyam részletes levezetési tervét, a másnapi jelentkezés rendjét, a parancsnok és a kiképző tisztek neveit, valamint az öltözeti utasítást.

Mivel az új rohamtüzérség rendkívül értékes, és ritka harceszközökkel lett ellátva, így különösen fontos és elvárt követelmény volt, hogy az arra legalkalmasabbak kerüljenek az új csapatnem soraiba. Már ekkor gondolni kellett továbbá a harcok során keletkező személyi veszteség pótlására is. Bár a szigorú válogatás indokolt volt, és a hadvezetés is támogatta annak szükségességét, mégis többször szemrehányást tettek Barankaynak, hogy kiválogatja a tüzértisztek színe virágát.¹⁹

A tanfolyam ismeretanyagának összeállításakor kiindulópontként, mintegy minimalként tekintettek a tüzértizti ismeretekre, vagyis ezen tudásanyag birtoklását eleve feltételezték a jelentkezett tisztek részéről, azt csupán bővítették a rohamtüzérségnél szükséges, speciális tudnivalókkal. Ilyen volt a rohamtüzérség harcászata és szervezete, a rohamlövég ismerete, a rohamlövég kezelése és vezetése, híradó ismeretek, illetve sport és erőnlét.²⁰ A tanfolyamnak nem volt része a motorkerékpár, gépkocsi és traktor vezetése, ebből 1944. január–februárban kellett katonai jogosítványt szerezni a rohamtüzér tiszteknek a 101. gépkocsizó tanezrednél.²¹ Ekkor még Zrínyi rohamlövegek nem álltak rendelkezésre, hiszen a Weiss Manfréd Gyár csak augusztusban szállította az első öt darabot, így a kiképzés Turán harckocsikkal folyt.²² (A későbbiek során remek ötletnek bizonyult, hogy az új haditechnikai eszközök megérkezéséig a meglévő harckocsikkal gyakorolva készítették fel a rohamtüzéreket, hiszen Budapest ostroma során – rohamtarackok híján – Turán harckocsikkal vetették harcba az 1. rohamtüzérosztály 2. üteget. A rohamlövég vezetése ugyanis alapjaiban megegyezett a harckocsi vezetésével, egyedül a torony forgathatóságában és a beépített lövegtípusban különböztek egymástól. Az osztályparancsnok haderőtervezési tehetségét mutatja továbbá, hogy a rohamtüzérosztály állománytáblájába egy fő páncélos tisztet is betervezett, aki a tábori tüzéreket a páncélos hadviselésre fel tudta készíteni.)²³

Még a tanfolyam zárását megelőzően, 1943. augusztus 13-án adta ki a vezérkar főnöke újabb parancsát, amelynek értelmében a tábori tüzér alakulatoknak tartalékos tizti és tisztjelölti állományuk körében is fel kellett mérni a rohamtüzérséghez

¹⁸ HL V. fondfőcsoport i. m.

¹⁹ Csanády i. m. 3/2.

²⁰ Csanády i. m. 3/2.

²¹ Buszek Lőrinc: *A magyar rohamtüzérség hadrendbe állítása.* (Kézirat.) 11. l. HL Rohamtüzér gyűjtemény.

²² Csanády i. m. 2/7.

²³ Az 1. rohamtüzér osztály páncélos tisztje Éder Miklós pc. főhadnagy volt.

jelentkezni kívánók számát, és lehetőséget kellett biztosítani ezen tartalékosok átképzésre való jelentkezésére is.²⁴ Ennek oka az volt, hogy a hadvezetés látta a rohamtűzérsg szervezésének sikerességét, és további hét rohamtűzér osztály felállítását határozta el,²⁵ valamint fel kellett tölteni ezeket az osztályokat a békeállományon túli, hadi állománnyal is, hogy azokat minél előbb bevethessék a szovjetek elleni harcok során.

A tanfolyam végeztével még egyszer felkínálták, hogy aki meggondolta magát, és a rohamtűzérsgnél várható magas veszteségi arány és az ott elvárt kiemelkedő harci szellem miatt visszalépne, az korábbi alakulatához visszatérhet, azonban ezzel a lehetőséggel senki sem kívánt élni.²⁶ A frissen végzett rohamtűzér tisztekből feltöltötték a rohamtűzér osztály tiszt állománytábláját.

Az osztály számára szükséges gépjárművek és más szakanyagok az igénylések tekintetében elsőbbséget élveztek, így havonta 3-4 40/43M Zrínyi II rohamlőveg, kiképzési célra Turán és Toldi harckocsik, anyagszállításra Botond, Opel Blitz és Klökner teherautók, Krupp és Mercedes gépkocsik, BMW-700, Puch és Gilera motorkerékpárok érkeztek.²⁷

Miután a tisztikar felkészítése és beosztásba helyezése megtörtént, el kellett kezdeni feltölteni a rohamtűzér osztály állományát. Ezt főleg dunántúli tüzéralakulatok köréből önként jelentkezett legénységi katonákkal oldották meg.²⁸ A tisztekhez hasonlóan a tábori tüzér legénység körében is önként jelentkezést hirdettek meg, amelynek eredményeként 1812 fő kérelme érkezett a vezérkar főnökéhez.²⁹ Útegenként mintegy 50 újonc vonult be Hajmáskérre. A tisztikar úgy döntött, hogy tesztekkel mérik fel a jelentkező legénység alkalmasságát az értékes harceszköz használatára. Két lépcsős felmérést dolgoztak ki. Az első próba a hozzáállás és harci szellem volt. Ezt úgy mérték fel, hogy félkörbe állították az újoncokat, majd minden rohamtűzér beosztásról előadást tartott egy rohamtűzér a hozzá tartozó teljes felszerelésbe beöltözve, saját szavaival. Elmondta, hogy mi a feladata a rohamlővegben és azon kívül, majd közölte beosztásának előnyeit és nehézségeit. Ilyeténképpen beszámolt egy rohamlőveg-vezető, egy irányzó és egy rádiós, majd a kiszolgáló személyzetből egy gépkocsivezető, egy motorkerékpáros, egy rádiós, egy tisztilegény és egy szakács. Az összes ismertető végeztével egy éleslövészettel egybekötött harcászati bemutatót tartottak a katonák számára, hogy lássák a rohamlőveget bevetés közben. Ezt követően mindenki kapott egy papírt, amire fel kellett írnia, hogy milyen beosztásba szeretné kérni magát. Három beosztást kellett megnevezni, rangsorolva.

Ezután egy műveltségi felmérés következett. Összeállítottak a parancsnokok egy húsz kérdésből álló feladatlapot, amelyen egyszerű matematikai, történelmi, aktuálpolitikai és Magyarországgal kapcsolatos műveltségi kérdések szerepeltek. A feladatlapok kiértékelését a hadapródokra bízta, akik pontozták a válaszokat, majd összegezték az eredményeket.

²⁴ 59622.eln.5.vkf-1943. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény.

²⁵ 10563.eln.1./a.-1944. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény.

²⁶ Csanády i. m. 3/4.

²⁷ Csanády i. m. 4/1.

²⁸ A Vezérkar főnök felhívására, bár a felső korhatárt 28 évben szabták meg, 113 tiszt és tisztjelölt, valamint 1812 legénységi állományú tüzér jelentkezett. 59622.eln.5.vkf-1943. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény.

²⁹ 59622.eln.5.vkf-1943. I. HL Rohamtűzér gyűjtemény.

Wácsek Fedor főhadnagy visszaemlékezése szerint a végeredmény lesújtó volt, ugyanis a műveltségi tesztre hibátlan megoldás nem született. Szinte senki sem tudta, hogy ki a miniszterelnök, vagy hogy ki volt Kossuth Lajos. A beosztások kiválasztása még tragikusabb eredményt hozott, ugyanis harcoló beosztásba, a tűzlépcsőbe, vagyis rohamlöveg személyzetébe csupán 3 fő, a rohamlövegek harcát támogató és kiszolgáló harclépcsőbe 9 fő jelentkezett, a többiek mind szakácsnak vagy tisztiként akartak menni.³⁰

Ezek után le kellett vonni a megfelelő konklúziót, és az újoncok kétharmadát visszaküldték eredeti alakulataikhoz. Ezt azzal magyarázták, hogy ha valakiben nincs meg a harci szellem, akkor az nem alkalmas rohamtűzérnek. A rohamtűzértség körében ugyanis általában nagy volt a harci veszteség, tehát nem engedhették, hogy olyan kerüljön az elit csapatnembe, aki a várható kockázatot nem hajlandó vállalni.³¹

A rohamtűzér osztály négy ütegből állt, három rohamütegből és a törzsütegből. A törzsüteghez tartozott a parancsnokság, a felderítőtiszt, összekötőtiszt, egészségügyi raj, rádiószakasz, árkászszakasz, ütközetvonat és egy műhelyszakasz.³² Az osztály állománya békeidőben 600, hadiállományra feltöltve 800 főből állt, harcértékét pedig öt gyalogos zászlóalj értékének tekintették.³³

Miután egy második forduló után sikerült feltölteni a legénységi állománytáblát is, megkezdődhetett a katonák kiképzése. Ennek során nem foglalkoztak az alakítások oktatásával, vagy az alapvető katonai szocializációval, ugyanis úgy álltak hozzá, hogy ezeket az alapokat már a levétemozgalom megtanította az újoncoknak.³⁴ A tisztek képezték ki a katonákat, az altisztek és tisztsek szerepe pedig az volt, hogy jó példával járjanak elől. Ennek érdekében az ő kiképzésük néhány leckével előrehaladottabb volt, így segíthették az újoncokat. A tisztek a Ludovika Akadémia legjobb eredménnyel végzett akadémikusai közül kerültek ki. Minden ütegnél három ludovikás volt, valamint további 3-4 továbbszolgáló tartalékos tiszt vagy tisztjelölt. A legénység látta, hogy parancsnokaik is velük együtt hajtják végre a feladatokat, előttük mennek végig a roham pályán, és minden kihívást náluk jobb eredménnyel teljesítenek, így tisztelet alakult ki a vezetettekben a vezetők irányába. A fegyelmi helyzet sokkal jobban alakult, mint más csapattesteknél. Fegyelmezésre, fenyítésre az első két hónap után szinte nem volt szükség. Az altisztek fegyelmezési módszereit visszaszorították, inkább az emberségességen volt a hangsúly, és egyénileg foglalkoztak minden katonával. Ha valaki nem teljesítette a rohamtűzérre elvárt szintet, azt visszavezényelték eredeti alakulatához. Ezzel olyan szemléletmód alakult ki a katonákban, hogy rohamtűzérnek lenni megtiszteltetés, ezért pedig érdemes küzdeni.³⁵ Ahogy azt Billnitzer vezérőrnagy, a rohamtűzértség parancsnoka életrajzában kifejtette, „a rohamtűzér érezze mindenkor, hogy parancsnokának simogató atyai keze, bármily életvontkozásban, mindenkor mellette áll, ha végzi kötelességét, de kérlelhetetlen a szigora akkor, ha

³⁰ Csanády i. m. 4/6.

³¹ Buszek i. m. 15.; Csanády i. m. 4/7.

³² Fabinyi József: *A magyar rohamtűzértség nevezetesebb korszakai és egyénei 123.* lásd HL Rohamtűzér gyűjtemény.

³³ Holott az öt gyalogzászlóalj mintegy 5000 katonát jelent. Lásd Buszek i. m. 10.; vö. Sándor Dénes: *A magyar rohamtűzértség. A magyar királyi 1. rohamtűzérosztály története.* (Kézirat, 3.) Lásd HL Rohamtűzér Gyűjtemény.

³⁴ Csanády i. m. 4/4.

³⁵ Csanády i. m. 4/5.; Buszek i. m. 13.

bevetve a rohamlöveget, bárki is gyáván megtorpan, és nemcsak a saját egységét, de a támogatásra hivatottakat, egy egész harcegységet végzetes helyzetbe hoz. A parancsnok simogató keze és kérlelhetetlen szigora nem ellentétes.”³⁶ Az újoncok beosztásba helyezésekor igyekeztek mindenkit a képességeihez leginkább illő feladatkörbe helyezni. Ehhez a kor legújabb pszichológiai eredményeit tanulmányozták és alkalmazták.³⁷ A kiképzést követően, a kiképzett rohamtűzér legénység beosztásba helyezésével 1943. október 1-jén végül megalakult a magyar királyi 1. rohamtűzér osztály.³⁸

3. Következtetések

A rohamtűzér csapatnem megszervezésének tapasztalatait természetesen nem szándékozom kivetíteni napjainkra, amikor a Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program keretében újra létrejön a Magyar Honvédség szervezetében az önjáró tűzér képesség. A jelen kor viszonyai merőben eltérnek az 1942–44-ben uralkodó helyzettől, hiszen a professzionális haderő nem kínál oly nagy létszámú humán erőforrást, amelyből lehetséges lenne a fentiekben ismertetett kiválasztás, valamint a tűzérosztály technikai bázisaként beszerzésre kerülő Panzerhaubitze 2000 önjáró löveg sem hasonlítható a 40/43M Zrínyi II rohamtarackhoz.

A haderőtervezés és a rohamtűzér csapatnem felállításakor figyelembe vett szempontok azonban tanulságot szolgálhatnak napjainkban is. A II. világháború során is az volt a hadvezetés szándéka, hogy megfelelő fegyvert adjon a katonák kezébe. A rohamtarack fő fegyverét ugyanis az 1940M 105 mm-es tábori tarack képezte, amely már sorozatgyártás alatt állt. A tarack rendszeresítését hosszas tárgyalások és tervezések előzték meg. Az első 105 mm-es tarackot a német 105 mm-es le. FH. 18 (leichte Feldhaubitze, vagyis könnyű tábori tarack) alapján állította hadrendbe a honvédség, 37M 105 mm-es, a katonai köznyelvben „Göring” tarack néven. Mivel azonban a német fél elzárkózott a gyártási licenz átadásától, a svéd Bofors gyár 105 mm-es tarackjának tesztelése és átalakítása révén született meg a 40M tarack. A tarack sorozatgyártását a MÁVAG diósgyőri lövegüzeme csak 1942-ben kezdte meg, és az első lövegek az év júliusában kerültek ki a gyárból, így a Zrínyi II rohamlöveg tervezésekor a legmodernebb tűzérési eszköz került beépítésre, amelyből 41 darabot azonnali szállítással rendelt meg a Honvédség.³⁹

A gyakorlati tapasztalatok bemutatásán túl munkám további pozitív hatása lehet, hogy a II. világháború során kialakult, és híressé vált rohamtűzér szellemiségből meríthetnek napjaink tűzérei, és számukra talán például szolgálhatnak az elődök. Véleményem szerint méltó tisztelgés lenne a rohamtűzériség előtt, ha a megszervező önjáró tűzérosztály Barankay József nevét viselné.

³⁶ Billnitzer (2017) i. m. 186.

³⁷ Buszek i. m. 13.

³⁸ HM.43000/el.n.1.a-1943. lásd HL Rohamtűzér gyűjtemény.

³⁹ Mátyás Botond: A 40/43M Zrínyi II rohamlöveg korszerűségének szempontjai. *Hadtudományi Szemle*, 12. (2019), 1. 117–128; Kovács Vilmos: A magyar királyi Honvédség tűzérsege (1920–1945). In Horváth Csaba (szerk.): *A magyar tűzérsege 100 éve*. Budapest, Zrínyi, 2014. 166–169.; Kerekes (2015) i. m. 82.

Felhasznált irodalom

- A. P. Schweiz: Die Ungarische Sturmartillerie. *Der Sturmartillerist* 37. (1987. április) 1967–1970.
- Billnitzer Ernő: *Két világháború emlékei.* Budapest, Akadémiai, 2017.
- Billnitzer Ernő: *Feljegyzések a rohamtüzérségről. VII. A rohamtüzérség szükségyszerűségének indoklása.* (Kézirat). 1-2. l. HL Rohamtüzér gyűjtemény
- Buszek Lőrinc: *A magyar rohamtüzérség hadrendbe állítása.* (Kézirat.) 11. l. HL Rohamtüzér gyűjtemény.
- Csanády György: *A magyar rohamtüzérség története 1943. januártól 1945. február végéig.* (Kézirat). 1/1. l. HL Rohamtüzér gyűjtemény
- Fabinyi József: *A magyar rohamtüzérség nevezetesebb korszakai és egyénei* 123. HL Rohamtüzér gyűjtemény.
- Hadtörténelmi Levéltár Rohamtüzér gyűjtemény anyagai
- Hadtörténelmi Levéltár V. fondfőcsoport, V/6 Magyar Királyi Ludovika Akadémia Iratok
- Illésfalvi Péter – Kovács Vilmos – Maruzs Roland: „Vitézségért”. *A Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel kitüntetettek a második világháborúban.* Budapest, HK Hermanos, 2011.
- Kerekes András: The role and creation of the Royal Hungarian assault artillery, and the Zrínyi II assault howitzer. *Hadmérnök*, 10. (2015), 2. 75–88. Online: http://hadmernok.hu/152_07_kerekesa.pdf
- Kovács Vilmos: A magyar királyi Honvédség tüzérsége (1920–1945). In Horváth Csaba (szerk.): *A magyar tüzérség 100 éve.* Budapest, Zrínyi, 2014.
- Kurucz Ádám: Vitézként a hungarista úton: Dr. vitéz jákfai Gömbös Ernő. *Katonaújság*, (2014), 5. 14–19.
- Mátyás Botond: A 40/43M Zrínyi II rohamlöveg korszerűségének szempontjai. *Hadtudományi Szemle*, 12. (2019), 1. 117–128. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.7>
- Mátyás Botond Hunor: A magyar királyi 1. rohamtüzér osztály személyi állományának kiválasztása és kiképzése. In Kovács Petra – Pollák Orsolya Luca (szerk.): *A hadtudomány és a 21. század.* Budapest, 2020. 208–221.
- Sándor Dénes: *A magyar rohamtüzérség. A magyar királyi 1. rohamtüzérosztály története.* (Kézirat, 3.) HL Rohamtüzér Gyűjtemény.
- Rada Tibor (szerk.): *A Magyar Királyi Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945). II. kötet.* Budapest, Calgáry-Budapest, 2001.